

تحلیلی بر تأثیر انسداد مرزها بر امنیت پایدار نواحی روستایی پیرامون (مطالعه موردی: روستاهای مرزی شهرستان مریوان)

سید هادی طیب‌نیا^۱، سعدی محمدی^۲، سوران منوچهری^{۳*}

- ۱- استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران
- ۲- استادیار برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، ایران
- ۳- کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، آموزش و پرورش استان کردستان، سنندج، ایران

پذیرش: ۹۴/۶/۲۶

دریافت: ۹۴/۴/۱۶

چکیده

روستاهای مرزی مناطقی حساس و شکننده هستند که هرگونه تغییر و تحول در کارکرد و عملکرد مرز می‌تواند تأثیرات اقتصادی-اجتماعی بسیاری بر این مناطق و همچنین با توجه به اصل وابستگی و دید سیستمی بر دیگر نواحی کشور برجای گذارد؛ بنابراین ضرورت دارد که آثار و نتایج هرگونه اقدامی در مرزها مورد بررسی قرار گیرد تا با شناسایی نقاط ضعف و قوت آن بتوان با اتخاذ برنامه‌هایی مدون در راستای پویایی مناطق مرزی و در نهایت امنیت پایدار آن‌ها گام برداشت. با در نظرگیری این اهداف در پژوهش کاربردی حاضر، تأثیرات انسداد مرزها بر تحول شاخص‌های مختلف امنیت پایدار (اقتصادی، اجتماعی، امنیتی، سیاسی) روستاهای مرزی دهستان خاوومیرآباد شهرستان مریوان با بهره‌گیری از دیدگاه ۲۶۰ نفر از روستاییان (انتخاب با بهره‌گیری از فرمول کوکران) و ۴۰ نفر از مسئولین (نمونه‌گیری هدفمند) امنیتی، انتظامی و توسعه‌ای روستاهای منطقه، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش در پی تجزیه و تحلیل داده‌ها با شاخص‌های آمار توصیفی (مد و میانگین) و آزمون‌های آمار استنباطی (خی دو، رگرسیون چند متغییره) نشان دادند که هر دو گروه در ابعاد آرامش مرزی، حمل و نقل و تردد و احساس امنیت بر تأثیرگذاری مثبت اقدامات انجام شده معتقدند، ولی در این میان مردم محلی برخلاف مسئولین، انسداد مرزها را موجب نامطلوب‌شدن وضعیت معیشتی خود می‌دانند. نتایج رگرسیون چندمتغییره نیز نشان داد که همین وضعیت نامناسب معیشتی مهم‌ترین بعد در نارضایتی روستاییان از اقدامات انسداد مرزی با وجود رضایت ایشان از بهبود سایر ابعاد است. در مقابل، آرامش مرزی بعدی است که بیشترین توانایی پیش‌بینی رضایت مسئولان را از انسداد مرزها دارد تا بتوان گفت دید مدیریتی مرزهای منطقه امنیتی و انتظامی است.

واژه‌های کلیدی: انسداد مرزها، مرز بسته، بخش خاوومیر آباد

۱- مقدمه

حس مالکانه نوع بشر، او را به این رهنمون ساخت که برای محل زندگی خود سرحد و مرزی تعیین نماید (خالقی، ۱۵۸، ۱۳۹۱). این خطوط ضمن تعیین حدود سرزمین و قلمرو حکومت، تعیین‌کننده اختیارات دولت آن حکومت نیز است (مرادی، ۵۸۱۲، ۱۳۹۱). قدرت‌های عمومی حاکم بر کشورها در محدوده سرزمین از اختیارات تام برخوردارند و برای مردم ساکن در آن ایجاد حق و تکلیف می‌کنند. این زمامداری در مرزهای شناخته‌شده متوقف می‌شود و به این ترتیب کشورها از یکدیگر باز شناخته می‌شوند. پاسداری از مرزهای کشور از مهم‌ترین وظایف دولت‌هاست تا بدین وسیله مردم احساس امنیت کنند (سعادت، ۶۱۱۱، ۱۳۹۱). مسئله امنیت در مرزها روند توسعه و امنیت کشور را متأثر کرده، به طوری که کشورهایی که مناطق مرزی آن‌ها درگیر ناامنی است، دریافته‌اند که به دلایل مختلف این ناامنی‌ها گسترش یافته و به تدریج کل کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد (دارایی، ۹۵۸، ۱۳۹۱). امنیت مرزها پشتوانه‌ای محکم برای امنیت انسانی با ابعاد متنوعش در داخل کشور است و هرگونه ناامنی در مرز قادر است در سیستم‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و نظامی کشور اختلال ایجاد کند (مرادی، ۵۸۱۲، ۱۳۹۱). با توجه به اهمیت این امر، محافظت از مرزها از دغدغه‌های همیشگی دولت‌ها بوده و در حال حاضر نیز این امر در سطح جهان با دقت زیادی به واسطه اقداماتی در راستای انسداد مرزها انجام می‌گیرد. در این ارتباط می‌توان به طرح انسداد مرزها که توسط دولت آمریکا در ۶۷۰ مایل با کشور مکزیک انجام می‌گیرد، اشاره کرد. مرزی که به دلیل مهاجران بسیار غیرقانونی، جرایم سازمان‌یافته، قاچاق مواد مخدر، تروریسم و... به گونه‌ای تهدیدی برای امنیت ملی و به‌ویژه امنیت اجتماعی آمریکایی‌ها بدل شده است. طرح انسداد مرزی بین آمریکا و مکزیک به معنای مسدود کردن تمام مرز نیست، به معنی کنترل و هدایت صحیح و ساماندهی امور مرزی است (قاسمی و صفی‌پور، ۱۱۵، ۱۳۹۲) در این راستا نیز اقداماتی هم‌چون: ایجاد دیوارهای بتنی، نرده، گشت‌های مرزی، کارگذاری دوربین‌ها، سنسورها و تقویت نورپردازی در نوار مرزی از مهم‌ترین اقدامات دولت آمریکا در طرح انسداد مرزی با کشور مکزیک است که به اجرا درآمده‌اند (ایساکسون، ۱۹، ۲۰۱۲). در قاره آفریقا نیز به‌ویژه در منطقه موسوم به شاخ آفریقا

که درگیری‌های مرزی (قاچاق‌چیان و دولت‌ها) به‌واسطه فقدان تحدید دقیق و محافظت از مرزها رواج دارد؛ توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشورهای این منطقه را که دارای پتانسیل‌های بالقوه مطلوبی هستند با چالش‌های فراوان مواجه کرده است. در راه حل تازه نیز کشورهای منطقه از یک‌سو با روی آوردن به قوانین حقوقی برای تحدید مرزها و از سوی دیگر اقدامات انسداد مرزی از جمله ایجاد دیوارها و نرده‌ها تلاش در کنترل ناامنی‌های موجود دارند (ویر، ۴، ۲۰۱۲). در شبه‌قاره هند نیز در راستای مدیریت و کنترل مرزهای پرتنش این کشور، ستاد مدیریت مرزها در وزارت داخله کشور، تشکیل و این ستاد نیز تمرکز خود را جهت حفاظت از مرزها بر تقویت مرزبانی‌ها در خشکی و دریا، تحدید دقیق مرزها، ایجاد نرده، سیم خاردار و دیوارها و ایجاد زیرساخت‌هایی مانند جاده، جهت توسعه مناطق مرزی معطوف کرده است (اداره مدیریت مرزها، ۲۷، ۲۰۱۳). در کشورهای در حال توسعه سکونت‌گاه‌های واقع در نواحی مرزی به‌ویژه نواحی روستایی که به دلیل حاشیه‌ای بودن فاقد بسیاری از زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها و در نهایت کیفیت پایین زندگی هستند، از کنار مرز بودن به‌عنوان پتانسیلی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی با انجام فعالیت‌هایی مانند قاچاق کالا، فعالیت در بازارچه و گمرکات، ارتباط با مردمان آن‌سوی مرز و... استفاده کرده‌اند (کهنه‌پوشی، ۱۳۸۹). نمونه این امر را می‌توان در روستاهای مرزی مشاهده کرد که در پی پویایی مرزها مهاجرپذیر بوده و به دنبال فقدان پویایی و تحرک در مرزها به مناطقی خالی از سکنه و کم جمعیت مبدل می‌شوند؛ بنابراین مفهوم مرز در این نواحی از تعریف سنتی یعنی خطی فیزیکی فراتر رفته و به‌عنوان سازه‌ای اجتماعی و تأثیرگذار بر سیمای اقتصادی و اجتماعی تفسیر و درک می‌شود. با توجه به وابستگی و ارتباط سیمای اقتصادی و اجتماعی هرگونه اقدامی در مرزها از جمله انسداد آن‌ها بی‌تردید بر پس‌کرانه‌های آن تأثیرگذار بوده و موجب پویایی یا رکودشان می‌شود (سلطانی، ۶۰، ۱۳۹۱). از یک‌سو شرایط ایران با ۱۵ کشور دارای مرز مشترک بودن و داشتن ۱۶ استان مرزی با ۴۲ درصد جمعیت کشور و ۸ هزار کیلومتر خط مرزی (سالارزایی، ۱۲۲۷، ۱۳۹۱) و از سوی دیگر به دلیل وجود شرایطی مانند تهدیدات سیاسی - نظامی علیه تمامیت ارضی از سوی برخی کشورهای همسایه، تردد غیرقانونی اتباع مهاجر، قاچاق‌چیان و گروه‌های معاند و توسعه‌نیافتگی، مناطق مرزی کشور را به‌صورت

نواحی آسیب‌پذیر و بحران‌آفرین امنیت ملی کشور مبدل ساخته و بحث امنیت آن‌ها از دغدغه‌های اساسی امنیت ملی کشور محسوب می‌شود. با توجه به اهمیت کنترل مرزها همه سازمان‌های عامل، طرح انسداد مرزها را دنبال می‌کنند. طرح انسداد مرزها به دو روش سستی مبتنی بر ایجاد موانع فیزیکی و روش سیستم‌های پیشرفته و مدرن مانند تجهیزات راداری و الکترونیکی، تمام نقاط مرز را کنترل و مراقبت می‌کنند (معصومی، ۳۸، ۱۳۸۸). بند ۱۰ ماده ۴ قانون ناجا و ماده ۶۰ آیین‌نامه مرزبانی ناجا نیز بر اهمیت امنیت لازم در مرز و کنترل دقیق آن تأکید دارند (خالقی، ۵۸، ۱۳۹۱)؛ بنابراین موضوع امنیت مناطق مرزی و موضوع انسداد مرزها به‌طور جدی مورد توجه مسئولان کشور است. در این راستا سالانه ردیف‌های بودجه‌ای برای ساخت تجهیزات و امکانات لجستیکی برای پیشبرد انسداد مرزها در لایحه بودجه در نظر گرفته می‌شود. استان کردستان از استان‌های پرچالش مرزی کشور است که به دلایل حساسیت‌های ویژه‌ای که وجود دارد همواره بحث کنترل مرزها و تأمین امنیت آن مورد توجه مسئولان امنیتی و نظامی بوده است. شهرستان مرزی مریوان و بخش خاوومیرآباد آن که در نقطه صفر مرزی با کشور عراق قرار گرفته‌اند همواره دارای مرزهای پرتنش و پرچالش به‌ویژه در خصوص قاچاق و مسائل امنیتی است. در راستای تأمین امنیت مرزهای کشور که با جدیت در چند سال اخیر دنبال می‌شود. مرزبانی شهرستان اقدام به انجام اقداماتی چون ساخت دیوارها و نرده‌ها، بهره‌گیری از دوربین‌ها، افزایش نیروی مرزبانی و تعداد گشت‌ها، ساخت برجک‌های متعدد و در واقع واپایش خطوط مرزی کرده است. با توجه به تأثیرگذاری غیرقابل انکار تحولات مرز بر سکونت‌گاه‌های پیرامونش مسئله‌ای که در پژوهش کنونی به آن پرداخته و پرسش اصلی پژوهش نیز است؛ «این اقدامات چه تأثیراتی بر عرضه‌های اقتصادی و اجتماعی روستاییان مرزی این بخش داشته است». هدف از این امر نیز دستیابی به شناختی جامع از وضع موجود جهت حصول به شناختی دور از ذهنی‌نگری انجام شده است. فرصت‌ها، ضعف‌ها و چالش‌های انسداد مرز را شناسایی کرده، سپس برنامه‌های کاربردی را جهت تأمین امنیت پایدار این منطقه مرزی تدوین کرد.

۲- چهارچوب مفهومی و نظری

تاکنون تعاریف متعددی در ارتباط با مرز ارئه شده که شماری از آن‌ها در ادامه یاد شده است.

- خطوطی که به‌عنوان مانع بوده و به‌صورت یک سطح در فضا و زیرزمین کشیده می‌شوند (سعادت، ۵۶، ۱۳۹۱).

- مرزها گرووهای مردم را از یکدیگر جدا می‌کنند و دفاع را در محدوده خود ضروری می‌سازند (اگنیو، ۲، ۲۰۰۵).

- مرزهای سیاسی خطوط قراردادی هستند که نشان‌دهنده قدرت حکومت مرکزی بوده و بیشتر ساخته و پرداخته جنگ است (زمانی، ۵۲۶، ۱۳۹۱).

- خطوطی که نشان‌دهنده محدوده واحدهای جغرافیایی است (کمیته فدرال اطلاعات جغرافیایی^۱، ۲، ۲۰۰۸).

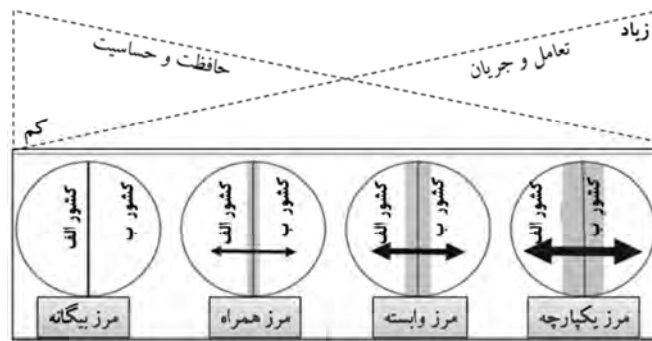
- محدوده جغرافیایی خاص دولت برای اعمال حق خود است (خلیلی، ۸، ۱۳۸۹).

- نشان‌دهنده اعمال قدرت در فضا و محدوده قلمروها (کاویانی‌راد، ۴۵، ۱۳۹۲).

تعاریف یادشده از مرز را می‌توان در دیدگاه ماکس وبر خلاصه کرد. ایشان شکل‌گیری مرزها را ناشی از محدود بودن فضا جهت اعمال قدرت دولت‌ها و ایجاد سرزمین‌ها می‌داند، که مرزها جدال قدرت‌ها را بر اعمال حاکمیت بر سرزمین‌ها محدود کرده و با جدایی دو گروه، احساس هویت، تعلق و وابستگی سیاسی میان افراد یک ملت را ایجاد می‌کنند (وبر، ۱، ۲۰۱۲). وجود خطوط، مرزی است که وحدت یک سرزمین را که فاقد هرگونه وحدت طبیعی یا انسانی باشد ممکن می‌سازد (خالقی، ۱۵۸، ۱۳۹۱). مرزها ممکن است پیونددهنده یا جداکننده باشند یا هر دو کارکرد را نیز با یکدیگر داشته باشند (چن، ۸، ۲۰۰۶).

براین اساس مارتینز (۲۰۱۲) در مطالعه خود بر مرز آمریکا و مکزیک و تحولات آن چهار نوع مرز را تفکیک می‌کند (شکل ۱): الف- مرزهای پیگانه که مرزهایی مسدود بوده و تعاملات مرزی بسیار کم است، ب- مرزهای همراه، در این حالت مرز هنوز مورد محافظت است، اما مردمان دو سوی مرز در حد غریبه با یکدیگر ارتباط و تعامل دارند، ج- مرز وابسته، مرز کمی بازتر شده و حساسیت بر آن کمتر و در نتیجه روابط بین‌المللی محدودی ایجاد می‌شود، د- مرز یک‌پارچه، به‌عنوان مانعی سر راه حرکت و جریان، عمل نمی‌کند و حساسیت‌ها و محافظت‌ها از بین می‌روند و مردمان دو سوی مرز از لحاظ اقتصادی و همچنین از نظر اجتماعی با یکدیگر

اغام می‌شوند (کلاویدو، ۴۸، ۲۰۱۲).

شکل ۱ انواع مرز برحسب محافظت و تعامل

(منبع: کلاویدو، ۴۹، ۲۰۱۲)

مین (۱۹۶۳) معتقد است که کارکرد مرزها ثابت و ایستا نبوده و نسبت به دوره‌های مختلف زمانی دچار تغییر می‌شود (قاسمی و صفی‌پور، ۱۱۱، ۱۳۹۲) هرچند که در روند پرشتاب جهانی شدن دنیای کنونی، یک‌پارچگی مرزها مطرح است و این امر را پایان مدل وستفالی^۱ می‌دانند (نیومن، ۴۳، ۲۰۰۳)، اما باید دانست که حتی در این صورت نیز کارکرد مرزها تغییر می‌یابد نه اینکه اهمیت امنیتی آن‌ها از بین برود البته روند کنونی جهان به ویژه افزایش مناطق و فضاهای مسئله‌ساز، اهمیت امنیت مرزها را پرنگ و بارز کرده است. در جدول ۱ مهم‌ترین کارکردهای مرز یاد شده است.

۱. مدل وستفالی اشاره به معاهده وستفالی دارد که در آن سرزمین کشورهای اروپایی کاملاً و به‌طور دقیق مشخص شده و مرزها عامل جدایی و تفکیک شد (Newman, 2003, 43)

جدول ۱ کارکردهای مرز

کارکردهای مرز	توضیح
جداکنندگی	جدایی میان مرز نظام‌های سیاسی، دو حاکمیت، دو ملت و دو فرهنگ
یک‌پارچه‌سازی	مرز به مثابه چهارچوب‌سازی فضایی برای آمیخته و یکسان‌سازی ملت درون آن
تفاوت‌سازی	نمایانگر تفاوت تجلی فضایی و سطح توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دو کشور
کشمکش	مرز کانون برخورد دولت‌ها و ملت‌های رقیب و متخصص سر تفاوت‌های نژادی، فرهنگی و دینی
ارتباط	کانون ارتباط دولت‌ها و ملت‌ها به صورت رسمی و غیررسمی، قانونی و غیرقانونی

(منبع: خلیلی، ۱۳۸۹، ۲۰)

تغییر و تحولات بین‌المللی و داخلی می‌توانند نگاه و سیاست‌های دولت و حاکمیت را به مرزها تغییر دهند که این امر نیز زمینه‌ساز تغییر کارکرد و عملکرد مرز می‌شود. در ارتباط با چگونگی دیدگاه دولت‌ها به مرزهای سه پارادایم اصلی مطرح است. این پارادایم‌ها که ویژگی‌های آن در جدول ۲ نشان داده شده عبارت از واقع‌گرایانه، انتقالی و جهانی است. در پارادایم واقع‌گرایانه دولت مهم‌ترین بازیگر در عرصه مدیریت مرزهاست که آن‌ها را جهت حفظ حاکمیت، کنترل و محافظت می‌کند. در پارادایم انتقالی یا بینابین همچنان بر نقش دولت در کنترل مرزها تأکید می‌شود، با این تفاوت که مرزها را نه به‌عنوان سد، بلکه به‌عنوان پل‌هایی که می‌توانند مفید باشند؛ می‌نگرند و در این راستا برخی آزادی‌های گمرکی و خدمات‌دهی به مناطق مرزی انجام می‌گیرد. در پارادایم جهانی نیز که اکنون بیشتر مورد پذیرش است مرز به‌عنوان مانع عمل نکرده و اقدامات انسدادی انجام نمی‌گیرد و دولت‌ها با بازیگران غیردولتی و بین‌المللی وارد تعامل می‌شوند و قلمرو مرز به منطقه مرزی می‌رسد که بیشتر تحت تأثیر تغییر و تحولات بین‌المللی است تا دولت‌های ملی (موراچفسکا، ۳۳۸-۳۳۶، ۲۰۱۰)

جدول ۲ پارادایم‌های مرتبط با مدیریت و کنترل مناطق مرزی

پارادایم	واقع‌گرایانه	انتقالی	جهانی
تصور از مرز	مرز به‌عنوان مانع و خط تقسیم، عامل جدایی ما از آن‌ها، غیرقابل نفوذ	مرز به‌عنوان خطی تقریباً نفوذپذیر، فراهم‌کننده نفوذ دولت	مرزها مجازی بوده و خط مرزی تنها در نقشه‌های جغرافیایی وجود دارد، محدوده نفوذ و یک‌پارچگی (اندیشه، بازار و...) مرزها را تعیین می‌کند نه خط مرزی دولتی و مناطق یک‌پارچه شکل می‌گیرند.
اهمیت مرز	حفاظت از مرز جهت حفظ حاکمیت ملی به شدت انجام می‌گیرد. نقش مرز جداکننده و مخرب جریان و تعامل	کاهش اهمیت و حساسیت‌های مرزی، عمل مرز به‌عنوان پلی میان عملگران داخلی و خارجی، عملکرد بین ادغام و جدایی دو منطقه	مرز فاقد اهمیت بوده و عملکردی در راستای یک‌پارچه‌سازی و ایجاد پیوندهای ناگسستگی دارد نه مانع و سدکننده فعالیت‌ها
فعالیت مرزی	ساخت و تدارک موانع و استحکامات در مناطق مرزی برای مقابله با تهدیدات مرزی	لغو تدریجی موانع، باز کردن کانال‌هایی محدود برای جریان کالا، مردم، پول، اطلاعات	حذف موانع و استحکامات فیزیکی مرزها، روی آوردن به نظام قوانین حقوقی

(منبع: موراچفسکا، ۳۳۳، ۲۰۱۰)

براساس جدول ۲، حراست و تأمین امنیت مرزها از مهم‌ترین دغدغه‌های دولت‌ها و حکومت‌های سرزمین‌هاست. ریشه بسیاری از ناامنی‌های داخل کشور را، سبب شکل‌گیری نابسامانی‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی ایجاد می‌شود، باید در مرزها که مبادی و دروازه‌های ورودی یک کشور محسوب می‌شوند؛ جست. حتی در پارادایم سوم (جهانی) نیز که استحکامات فیزیکی وجود ندارد حفظ امنیت مرزها با روش‌های جدید و نامحسوس انجام می‌گیرد. مفهوم ایجاد امنیت در مرز جلوگیری از هرگونه اعمال خلاف قاعده (جرم) در طول مرزهای یک کشور و کانالیزه کردن تردد اشخاص و حمل و نقل با رعایت ضوابط قانونی از طریق دروازه‌های مجاز مرزی است (معصومی، ۳۳، ۱۳۸۸).

با در نظر گرفتن تحولات جهانی و منطقه‌ای در رابطه با کنترل و مدیریت مرز و مناطق مرزی سه راهبرد اساسی، تهدید محور، فرصت محور و تلفیقی قابل تدوین است. الف- راهبرد تهدید محور؛ پایه این راهبرد بر تهدیدزا بودن مرزها و مناطق مرزی است.

براساس این نگرش، شرایط و وضعیت به‌گونه‌ای است که تهدیدهای بالقوه و بالفعل بسیار بیشتر از فرصت‌هاست، یا وضعیت و موقعیت جهت بهره‌مندی از فرصت‌های مرزی مناسب نیست. بر مبنای این تفکر شاکله مدیریت و کنترل مرز به شیوه کنترل شدید و انسدادی و نظامی و امنیتی شکل می‌گیرد. در نتیجه مرزها و مناطق مرزی به‌عنوان مناطق نظامی و امنیتی تحت حفاظت شدید قرار گرفته و مدیریت آن اغلب در اختیار قوای نظامی و دستگاه‌های امنیتی است. این راهبرد بر کارکرد و معنی نخست مرز یعنی جداکننده بودن آن تأکید دارد و مرز به‌عنوان مانع و فیلتری عمل می‌کند که جلو حرکت و جریان را در فضا می‌گیرد (روشن، ۵۶، ۱۳۹۱؛ زرقانی، ۵۲، ۱۳۹۲؛ چن، ۸، ۲۰۰۶). منظور از مانع، عوامل و شرایطی در زمان و مکان هستند که از حرکت آزادانه و راحت مردم، سرمایه، کالاها، اندیشه‌ها و... جلوگیری کرده و موجب قطع ارتباط دو سوی مرز یا ارتباط بسیار محدود و کنترل‌شده می‌شوند (لین، ۱۴، ۲۰۰۶؛ ون هوتوم، ۲۳، ۱۹۹۸). به چنین مرزهایی مرز بسته گفته می‌شود (نیومن، ۱۲۷، ۲۰۰۳). هوتوم (۱۹۹۸) براساس شکل ۲، معتقد است که در این حالت مرز مانند سد عمل می‌کند. تفاوت‌های اقتصادی-اجتماعی بسیاری را با کاهش تعامل و میزان فعالیت‌ها در دو سوی مرز موجب می‌شود، که توسعه آن‌ها را با کندی و دشواری روبه‌رو می‌سازد (هوتوم، ۲۴، ۱۹۹۸).

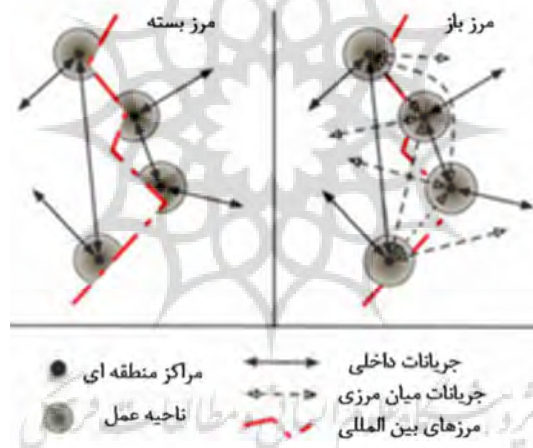
شکل ۲ نقش مرز به‌عنوان مانع (مرزهای بسته) در تداوم گسترش فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی

(منبع: هوتوم، ۲۴، ۱۹۹۸)

1. Laine
2. Van Houtum

ب- راهبرد فرصت محور؛ تأکید اصلی در این راهبرد بهره‌مندی بیشتر از فرصت‌های مناطق مرزی است که براساس آن توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جامعه به‌ویژه مناطق مرزی حاصل می‌شود و بسیاری از تهدیدها از بین می‌روند.

ج- راهبرد تلفیقی؛ نگرش این راهبرد به‌صورت ترکیبی به موضوع مرز و مناطق مرزی بوده و جنبه‌های فرصت و تهدید را به‌صورت همه‌جانبه در مدیریت مرزی در نظر دارد. مناطق مرزی را به‌عنوان فرصت‌ها و مزایایی برای توسعه و پیشرفت می‌داند، همچنین به تهدیدها و آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی که مناطق مرزی نیز توجه دارد (سعادت، ۵۷، ۱۳۹۱). در دو راهبرد اخیر مرزها به‌عنوان مرزهای باز مورد استفاده قرار می‌گیرند که جریان کالا، انسان، اندیشه و .... برخلاف مرزهای بسته (شکل ۳) در آن آزادانه صورت می‌گیرد و اقدامات انسدادی مرزها کم رنگ شده و اهمیت چندانی ندارد.

شکل ۳ نمایش مرزهای باز و بسته،

(منبع: لین، ۲۸، ۲۰۰۶)

با نگاهی به روند توسعه کشور می‌توان پی‌برد که همواره یا تا چند ساله اخیر مکتب نوسازی و الگوهای حاکم آن مانند الگوی مرکز پیرامون، قطب رشد و دوگانگی هم‌راستا با دیدگاه پنخش‌گرایی بر روند توسعه کشور حاکم بوده است. این امر یعنی دوری از رویکردهای جامع

توسعه موجب فقدان توسعه و رشد اقتصادی نامتوازنی حاصل شود و مناطق مرزی را در حاشیه قرار داده و این امر به‌عنوان عاملی مهم زمینه را برای معضلات و نابسامانی‌هایی چون مهاجرت، آدم‌ربایی، قاچاق کالا، شورش و ناامنی در مرزها ایجاد شود (احمدی‌پور، ۷۳-۷۲، ۲۰۱۳). تأثیرات این نابسامانی‌های امنیتی در مرزها به تدریج کل کشور را فرا گرفته تا امنیت ملی کشور تحت تأثیر قرار گیرد. شدت این امر به اندازه‌ای است که در ابتدا نگاهی نظامی و بر مبنای راهبرد تهدیدمحور و انسداد به مرزها و مدیریت آن باشد. در چند ساله اخیر این نگاه با روندی مثبت به سمت راهبرد تلفیقی و بهره‌گیری از پتانسیل‌ها و فرصت‌های مناطق مرزی در کنار مهار تهدیدات آن سوق یافته است. در جهت مهار تهدید و تأمین امنیت مرزها مدتی است که انسداد مرزها در کشور مطرح شده و در حال اجراست. این انسداد به‌صورت حفر کانال، دیوارکشی، نصب سیم‌خاردار، ساخت پاسگاه، برجک و تجهیزات مدرن صورت می‌گیرد. انسداد مرزها دارای تأثیرات اقتصادی-اجتماعی مختلفی بر سکونت‌گاه‌های پیرامون دارد؛ سعادت (۱۳۹۱) در پژوهش خود با عنوان «بررسی نقش و کارکرد کنترل مرز استان خراسان رضوی با افغانستان» به دنبال توزیع پرسش‌نامه میان مسئولین، مرزنشینان و تجزیه و تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از شاخص‌های آمار توصیفی (میانگین) و استنباطی (هم‌بستگی پیرسون) دریافتند که انسداد مرزها توانسته امنیت مرزنشینان را ارتقا دهد؛ همچنین مانع ورود غیرقانونی اتباع مهاجر و کاهش قاچاق کالا شود. با توجه به این مطالب پیشنهاد می‌شود رویکرد تلفیقی یعنی بهره‌گیری از پتانسیل‌های مرز نیز در کنار انسداد آن مورد توجه قرار گیرد.

در پژوهش دیگر، توسط قاسمی و صفی‌پور (۱۳۹۲)، با عنوان «بررسی اقدامات انسداد مرزی استان سیستان و بلوچستان بر امنیت استان از نظرگاه صاحب‌نظران» با روشی توصیفی-تحلیلی و با گردآوری اطلاعات با دو روش کتابخانه و میدانی مبتنی بر توزیع پرسش‌نامه و مصاحبه در میان صاحب‌نظران انتظامی، قضایی و غیره انجام شده این نتایج حاصل گردیده که انسداد مرزهای سیستان و بلوچستان در جلوگیری از ورود مواد مخدر، ورود و خروج غیرقانونی، موفق بوده، اما در افزایش درآمد و اشتغال‌زایی مرزنشینان اثر مثبت چندانی نداشته است.

تنها رویکرد نظامی و انسداد مطلق مرزها یگانه راه‌کار تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی و امنیت ملی کشور نیست؛ همچنان که رفیعان (۱۳۹۳) نیز در پژوهش خود با عنوان «رابطه تحول کارکرد مرزها با تحول پیرامونی شهرها به نقل از باریوس (۱۹۹۸)» انسداد مرزهای فلسطین

اشغالی را عامل اصلی در راستای رکود و ناپایداری جمعیت می‌دانند؛ بنابراین باید این طرح به‌عنوان مکمل و یا همراه طرح توسعه مناطق مرزی اجرا شود. چنانچه انسداد مرزها همراه با تحول مثبت در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی مرزنشینان همراه نباشد بی‌تردید هزینه‌ای گزاف با نتیجه‌ای اندک است. در این راستا نیز دولت هند اقدام به انسداد مرزها جهت تأمین رفاه و امنیت که در کنار این امر، طرح توسعه مناطق مرزی را با رویکردی مشارکتی جهت تأمین رفاه و امنیت پایدار مرزنشینان نیز به اجرا درآورده است. همچنین پروژهای را در راستای تقویت زیرساخت‌ها، تحول کشاورزی، بهداشت و آموزش و پرورش، تأمین معیشت و در نهایت آموزش مرزنشینان اجرایی کرده است (اداره مدیریت مرزها، ۴۲، ۲۰۱۳). از سوی دیگر انعقاد تفاهم‌نامه‌ها با کشورهای همسایه نیز همچنان که لوهمان (۲۰۱۰) تأکید می‌کند، شرطی اساسی برای پایداری و تأمین امنیت مرزهای پرمخاطره است (لوهمان، ۱، ۲۰۱۰).

در نهایت مرزها دارای ریشه مدنی و انعکاس‌دهنده وضعیت فکری، حقوقی و اداری مردم یک‌جانشین هستند. در سطح کلان هنگامی که نظام اجتماعی سکنه یک فضای جغرافیایی در قالب دولت‌ها تجلی یافت، شناسایی و تعیین حریم جمعی و حدود جغرافیایی سرزمین برای مردم متشکل در قالب یک نظام اجتماعی - سیاسی اهمیت ویژه‌ای پیدا کرد و حفظ و حراست از حریم دارای اهمیت بود (حافظ‌نیا، ۳۰۰، ۱۳۸۲). از سویی دیگر همواره با توجه به اصل نگرش سیستمی و تأثیرپذیر بودن شرایط داخلی کشور از مناطق مرزی، دولت‌ها در پی حفظ و حراست از مرزها هستند، ولی تنها روش‌های سنتی و فیزیکی با نگاهی کاملاً انتظامی و نظامی پاسخ‌گوی شرایط کنونی مناطق پرمسئله مرزی امروزی نیست و باید اقدامات امنیتی به سویی هدایت شوند که علاوه بر تأمین اصل امنیت عینی، موجب بهبود شرایط اقتصادی و اجتماعی مرزنشینان نیز شود، تا بدین ترتیب امنیت پایداری حاصل آید که رهیافت آن امنیت ملی پایدار باشد.

۳- روش تحقیق

پژوهش کنونی از نظر هدف، کاربردی و از حیث شیوه گردآوری اطلاعات، توصیفی - تحلیلی است. گردآوری اطلاعات از دو منبع اسنادی در بخش نظری و پیمایشی در بخش میدانی مبتنی بر مصاحبه و توزیع پرسش‌نامه است. جامعه آماری این پژوهش شامل دو گروه مسئولین

توسعه روستایی و انتظامی منطقه و مردم محلی است. از میان مسئولین توسعه روستایی و انتظامی منطقه، ۴۶ نفر به‌عنوان تعداد نمونه انتخاب شدند؛ در این راستا ۵ نهاد بخش‌داری، فرمان‌داری، مرزبانی، گمرک، نیروی انتظامی که مرتبط با موضوع پژوهش است انتخاب و با روش نمونه‌گیری هدف‌مند ۴۶ پرسش‌نامه در میان مدیران، معاونان و کارکنانی که حیطه وظیفه ایشان با بخش مورد مطالعه بود، توزیع گردید. از این تعداد ۴۰ پرسش‌نامه (بخش‌داری (۱۱)، فرمان‌داری (۹)، مرزبانی (۸)، گمرک (۷)، نیروی انتظامی (۵)) بازگردانده شد. جهت تعیین حجم نمونه در گروه خانوارهای روستایی با توجه به این‌که این بخش براساس سرشماری ۱۳۹۰ دارای ۱۱۴۰۷ نفر جمعیت و ۲۷۳۶ خانوار و ۳۱ روستا بوده است. ابتدا براساس فرمول کوکران و سپس اعمال فرمول تصحیح تعداد ۲۶۰ خانوار به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و تعداد کل پرسش‌نامه‌ها مشخص شد. در ادامه روستاها با توجه به عامل فاصله از مرز طبقه‌بندی شدند. بیشینه فاصله روستاهای بخش از مرز با کشور عراق ۲۱ کیلومتر است. بر این اساس روستاهای این بخش به سه دسته (دور- متوسط- نزدیک) تقسیم شدند. از طبقه نخست به دلیل دارا بودن ۶۰ درصد روستاها ۳ نمونه و از طبقات دوم و سوم هر یک با داشتن ۲۰ درصد روستاهای بخش، یک روستا به‌عنوان نمونه انتخاب شد؛ که در مجموع با توجه به گستردگی منطقه و دشواری دسترسی ۵ روستا، یعنی ۱۵ درصد کل روستاها، به‌عنوان نمونه تعیین شدند. انتخاب روستاهای نمونه در هر دسته نیز به‌صورت تصادفی و با بهره‌گیری از روش قرعه‌کشی در دسته‌های مربوطه هر روستا بوده است. سپس با توجه به نمونه‌گیری منطبق سهم هر روستا از تعداد پرسش‌نامه‌ها مشخص شده و پرسش‌نامه‌ها به‌صورت تصادفی ساده در میان سرپرستان خانوار توزیع شد (جدول ۳).

جدول ۳ روستاهای نمونه و توزیع تعداد کل پرسش‌نامه‌ها در میان آن‌ها

تعداد پرسش‌نامه‌ها	تعداد خانوار	اسم روستا	طبقه
۲۵	۷۰	ده‌روران	نخست (۷-۲۰) کیلومتر
۹۷	۲۷۳	ساوچی	
۳۱	۸۷	سعداباد	
۷۱	۱۹۸	برده رشه	دوم (۷/۱-۱۴) کیلومتر
۳۶	۱۰۴	سیف سفلی	سوم (۱۴/۱-۲۱) کیلومتر
۲۶۰	۷۳۲	۵	جمع

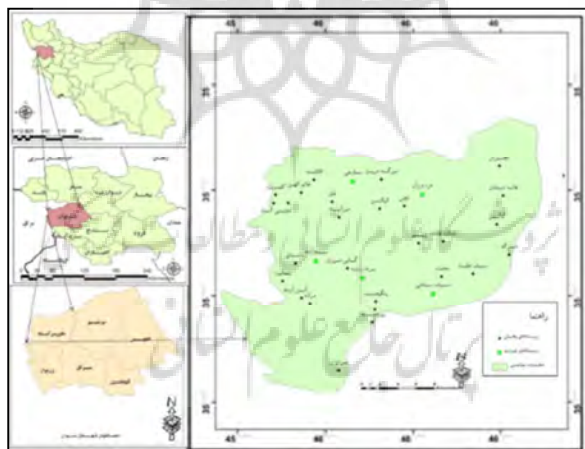
سؤالات مورد استفاده در پرسش‌نامه در ارتباط با امنیت و تأثیرات اقتصادی-اجتماعی انسداد مرز در قالب ۵ بعد به صورت چندپاسخی، بسته و در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت تنظیم و در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار داده شد. روایی پرسش‌نامه به واسطه تأیید مسئولانی که برای تکمیل پرسش‌نامه انتخاب شده بودند، آگاهان و متخصصان که پیشینه مطالعات مشابه در منطقه مورد مطالعه را داشتند، پایایی پرسش‌نامه (جدول ۴) نیز با توجه به مقدار (۰/۷۵) ضریب آلفای کرونباخ مردم محلی و (۰/۷۸) مسئولین که در نرم‌افزار SPSS محاسبه شده، مورد تأیید است. در ادامه برای تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده علاوه بر شاخص‌های آمار توصیفی مانند میانگین و مد از آزمون‌های آمار استنباطی چون خی دو و رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است.

جدول ۴ شاخص‌ها و گویه‌ها پژوهش و مقدار پایایی آن‌ها

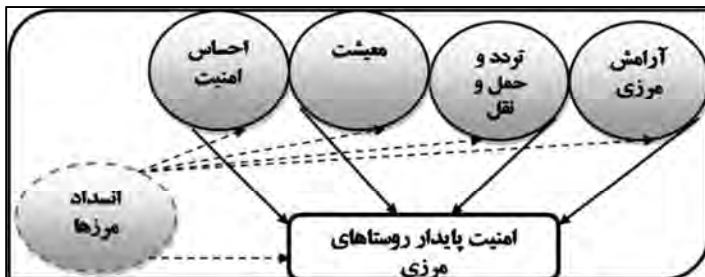
ابعاد		شاخص	تعداد گویه	پایایی	
احساس امنیت (جانی و مالی)		تمایل به سرمایه‌گذاری پس‌اندازها، احساس حفاظت از اموال، احساس حفاظت از جان، رفتن به مناطق نزدیک مرز	۱۱	مردم	۰/۷۳
				مسئولین	۰/۷۴
معیشت		درآمد، اشتغال، تنوع اقتصادی، هزینه‌های زندگی، دسترسی به کالاهای مورد نیاز، رفع فقر و محرومیت، دسترسی به بازارهای آن سوی مرز	۱۶	مردم	۰/۸۱
				مسئولین	۰/۷۶
تردد و حمل و نقل		مهار و تسهیل حرکت خودرویی، مهار و تسهیل، تسهیل عبور و مرور به آن سوی مرز، تسهیل در حمل و نقل کالا	۸	مردم	۰/۷۵
				مسئولین	۰/۸۴
آرامش مرزی		کنترل مرز، جلوگیری از ورود کالاهای قاچاق، جلوگیری از خروج کالاهای داخلی، کاهش درگیری و نزاع با مردم محلی، کاهش اختلافات مرزی، کاهش مهاجرت، افزایش همکاری مرزبان‌ها	۱۶	مردم	۰/۷۲
				مسئولین	۰/۸۱
مجموع	۴	۲۱	۵۱	مردم	۰/۷۵
				مسئولین	۰/۷۸

۳-۱- منطقه مورد مطالعه

شهرستان مریوان به مرکزیت شهر مریوان یکی از ۱۰ شهرستان استان کردستان در غرب استان و در مجاورت خاک عراق در طول جغرافیایی ۴۵ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۴۵ درجه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۰۲ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۴۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده و دارای سه بخش مرکزی، سرشیو و خاوومیرآباد است. بخش خاوومیرآباد به‌عنوان منطقه مورد مطالعه این پژوهش با جمعیتی بالغ بر ۱۱۴۰۰ نفر و مساحتی در حدود ۳۳۸ کیلومتر مربع دارای ۳۱ روستا دارای سکنه و در همسایگی کشور عراق واقع شده است. این بخش به دلیل وابستگی قومی، نژادی، فرهنگی و اقتصادی با کردستان عراق از دیرباز به‌عنوان یکی از مناطق حساس مرزی مورد توجه بوده است، که به شیوه‌های مختلف مدیریت و حفاظت می‌شد. در نهایت نیز در چند سال گذشته با توجه به سیاست عمومی حفاظت از مرزهای کشور اقدامات انسدادی مانند تأسیس برجک‌ها، دیوارکشی، تدارک تجهیزات الکترونیکی جدید نظارتی و حفاظتی، بیشترکردن نیروهای مرزی، تأسیس بازارچه و گمرک و انعقاد قراردادهای امنیتی با کردستان عراق در راستای حفاظت و نظارت بیشتر بر این منطقه مرزی انجام شده است.

شکل ۴ موقعیت منطقه مورد مطالعه

شکل ۵ مدل مفهومی پژوهش

۴- یافته‌های پژوهش

الف- احساس امنیت: جهت سنجش و ارزیابی تغییرات شاخص‌های این بعد ۱۱ گویه مورد استفاده قرار گرفت. همان‌طور که نتایج جدول ۵ نشان می‌دهند روستاییان با میانگین مطلوب ۳/۸۲ بهبود احساس امنیت خود را به واسطه انسداد مرزها اعلام کرده است. در این بعد تمامی شاخص‌ها دارای میانگین رضایت‌کننده بیش از ۳ به‌عنوان حد متوسط مورد نظر است تا بتوان بیان کرد که انسداد مرز بر احساس امنیت جانی و مالی روستاییان مؤثر بوده است. خلاف این وضعیت را می‌توان در بعد معیشتی روستاهای پیرامون مرز مشاهده کرد. روستاییان با میانگین نامطلوب محاسبه‌شده برابر ۲/۳۹ معتقدند که وضعیت معیشتی آن‌ها با انسداد در وضعیت مناسبی قرار ندارد. تنها در شاخص دسترسی به کالاهای مورد نیاز، روستاییان با میانگین ۳/۱۱ به دسترسی مطلوب‌تر به کالاهای مورد نیازشان پاسخ گفته‌اند. تکمیل و اجرای طرح‌های هادی روستایی و تأسیس بازارچه مرزی را می‌توان در شکل‌گیری چنین وضعیتی مؤثر دانست. در مقابل در تمامی شاخص‌های دیگر، میانگین محاسبه‌شده کمتر از ۳ به‌عنوان میانگین مورد نظر است تا بتوان اذعان داشت که وضعیت معیشتی روستاییان با انسداد مرزها در وضعیت رضایت‌بخشی قرار ندارد. تأیید این امر را می‌توان در مد پاسخ‌ها مشاهده کرد که بیشتر آن‌ها به عدد ۲ (بد) و ۱ (خیلی بد) اختصاص دارند. در این بعد، شاخص فقر و محرومیت با میانگین محاسبه‌شده برابر ۱/۹۰، نامطلوب‌ترین وضعیت را به خود اختصاص داده است (جدول ۶).

جدول ۵ نتایج بررسی توصیفی تغییرات شاخص‌های احساس امنیت روستاییان

شاخص‌ها	تعداد نمونه	کمینه	بیشینه	میانگین	مد
تمایل به سرمایه‌گذاری پس‌اندازها	۲۶۰	۱/۲۲	۴/۷۲	۳/۵۵	۴
رفتن به مناطق نزدیک مرز	۲۶۰	۱/۸۹	۴/۷۸	۳/۴۶	۳
احساس حفاظت از جان	۲۶۰	۱/۹۵	۴/۸۱	۴/۱۳	۴
احساس حفاظت از اموال	۲۶۰	۱/۹۳	۴/۸۴	۴/۱۴	۴
احساس امنیت	۲۶۰	۲/۱۱	۴/۵۰	۳/۸۲	-

جدول ۶ نتایج بررسی توصیفی تغییرات شاخص‌های معیشتی مرزی

شاخص‌ها	تعداد نمونه	کمینه	بیشینه	میانگین	مد
میزان اشتغال	۲۶۰	۱/۱	۳/۲۱	۲/۳۹	۲
تنوع اقتصادی		۱/۱۲	۳/۳۴	۲/۳۶	۲
رضایت از درآمد		۱	۴	۲/۵۰	۲
رفع فقر و محرومیت		۱/۰۴	۳/۱۱	۱/۹۰	۱
کاهش هزینه‌های زندگی		۱/۲۳	۳/۴۷	۲/۲۳	۱
دسترسی به کالاهای مورد نیاز		۲/۱۲	۴/۱۱	۳/۱۱	۳
دسترسی به بازارهای آن‌سوی مرز		۱/۴۴	۳/۸۷	۲/۹۴	۲
وضعیت معیشتی		۱/۱۵	۳/۶۶	۲/۳۹	-

جهت بررسی وضعیت تردد، حمل و نقل روستاییان در پی انسداد مرزها جدول ۷ تشکیل شد. با استناد به مد، میانگین و میانگین مجموع پاسخ‌ها که بیشتر از عدد ۳ (شرایط متوسط) است می‌توان پی‌برد که تردد، حمل و نقل روستاهای مرزی منطقه با اقداماتی که برای انسداد مرز، انجام گرفته بهبود یافته است. دیگر روستاییان با روندی قانونی و از مجاری در نظر گرفته شده و دارای امکانات مطلوب تردد و حمل و نقل به کشور همسایه و اقلیم کردستان عراق تردد می‌کنند. در این بعد مهار و تسهیل حرکت خودرویی به آن‌سوی مرز با میانگین ۴/۲۶ دارای بیشترین میانگین محاسبه شده است. دلیل این امر را می‌توان در امکان رفتن با خودروی شخصی به آن‌سوی مرز و مهار حرکت خودروهای باری بسیاری دانست، که پیش از انسداد مرز به قاچاق فعالیت داشتند، در سطح روستاهای منطقه و همچنین در سطح شهر مریوان نیز به نوعی آسایش و راحتی عبور و مرور را مختل کرده بود. مشابه

با وضعیت بعد تردد، حمل و نقل در پاسخ‌های داده شده روستاییان نسبت به آرامش عمومی منطقه مرزی در جدول ۸ مشاهده کرد. میانگین مجموع برابر ۳/۶۴ مدهای پاسخ، برابر ۳/۴ و ۵ نیز تأییدی بر این امر است. میانگین نامطلوب محاسبه شده برابر ۲/۴۱ و مد برابر ۲ (شرایط بد) در شاخص میل به مهاجرت بسیار حائز اهمیت است. این اعداد نشان می‌دهند که میل به مهاجرت در پی انسداد و بسته شدن مرز در منطقه افزایش یافته است. این امر را می‌توان بازتاب وضعیت معیشتی نامطلوب روستاییان و تأثیر اقتصاد در پایداری جمعیت روستاها دانست.

جدول ۷ نتایج بررسی توصیفی تغییرات شاخص‌های تردد و حمل و نقل

مد	میانگین	بیشینه	کمینه	تعداد نمونه	شاخص‌ها
۴	۳/۸۳	۴/۳۴	۱/۳۴	۲۶۰	تسهیل عبور و مرور به آن سوی مرز
۴	۴/۰۹	۴/۷۴	۲/۱۵		مهار و تسهیل حرکت پیاده‌ای
۵	۴/۲۶	۴/۸۸	۲/۵۹		مهار و تسهیل حرکت خودروبی
۳	۳/۰۵	۴/۰۲	۱/۱۲		تسهیل در حمل و نقل کالا
-	۳/۸۱	۴/۲۹	۱/۱۴		وضعیت تردد و حمل و نقل

جدول ۸ نتایج بررسی توصیفی تغییرات شاخص‌های آرامش مرزی

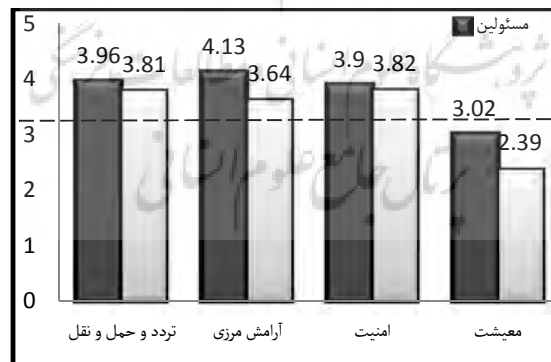
مد	میانگین	بیشینه	کمینه	تعداد نمونه	شاخص‌ها
۵	۴/۳۰	۴/۸۴	۲/۶۷	۲۶۰	کنترل مرز
۴	۳/۷۸	۵	۱		جلوگیری از ورود کالاهای قاچاق
۴	۳/۵۲	۵	۱		جلوگیری از خروج کالاهای داخلی
۴	۳/۸۸	۴/۳۴	۲/۰۱		کاهش درگیری و نزاع با مردم محلی
۵	۴/۳۳	۴/۶۷	۲/۶۴		کاهش اختلافات مرزی
۳	۳/۳۳	۳/۹۲	۱/۱۹		همکاری مرزبان‌ها
۲	۲/۴۱	۳/۶۷	۱		کاهش مهاجرت
-	۳/۶۴	۴/۱۸	۱/۳۳		آرامش مرزی

در گروه مسئولین نیز نتایج آزمون خی دو نشان می‌دهد که در تمامی ابعاد معنی‌داری محاسبه شده کمتر از مقدار آلفای در نظر گرفته شده یعنی ۰/۰۵ است تا بتوان با ۹۵ درصد اطمینان بیان کرد مسئولین

در تمامی ابعاد تأثیر انسداد مرز را بر روستاهای پیرامون مطلوب ارزیابی کرده‌اند. میانگین‌های محاسبه‌شده نیز بیشتر از حد متوسط (۳) مورد نظر هستند. تنها در بعد معیشتی میانگین محاسبه‌شده نزدیک به میانگین مورد نظر بوده و پاسخ به گزینه‌های خیلی کم و کم، بیش از سایر ابعاد است، که در آن‌ها گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد دارای بیشترین پاسخ‌گو است تا بتوان ادعان داشت مسئولین تأثیرات مثبت انسداد مرزها را بر ارتقا معیشت روستاییان کمتر از سایر ابعاد و در سطح متوسطی می‌دانند. در مقابل بعد آرامش مرزی با میانگین مجموع محاسبه‌شده برابر ۴/۱۳ بعدی است. از دیدگاه مسئولین بیشترین بهبود وضعیت را با انسداد مرزها داشته است.

جدول ۹ نتایج پاسخ‌های مسئولین در ارتباط با تأثیرات انسداد مرز بر روستاهای پیرامون

نتیجه	میانگین	درجه آزادی	معنی‌داری	ارزش خی‌دو	تعداد	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	ابعاد
تأثیرات مثبت	۳/۹۶	۴	۰/۰۰۴	۱۵/۳۳	۳۰	۱	۲	۵	۱۱	۱۱	تردد، حمل و نقل
	۴/۱۳	۳	۰/۰۲۱	۹/۷۳	۳۰	—	۲	۵	۱۰	۱۳	آرامش مرزی
	۳/۹۰	۳	۰/۰۴۳	۸/۱۳	۳۰	—	۲	۷	۱۳	۸	امنیت
	۳/۰۲	۴	۰/۰۳۷	۱۱/۱	۳۰	۳	۵	۱۲	۸	۲	معیشت

شکل ۶ نمایش میانگین پاسخ‌های دو گروه مردم محلی و مسئولین به تأثیرات انسداد مرز بر ابعاد مورد سنجش امنیت پایدار

سپس از هر دو گروه درخواست شد که با اختصاص عدد ۱ تا ۵ میزان رضایت خود را از اقداماتی که در راستای انسداد مرز و شکل‌گیری وضعیت کنونی اعلام کنند. میانگین ۲/۵۳ و مقدار معنی‌داری محاسبه‌شده (۰/۰۰۰) که کمتر از آلفای ۰/۰۵ است. برای پاسخ‌های گروه مردم محلی نشان از فقدان رضایت آن‌ها از شکل‌گیری وضعیت کنونی دارد. روستاییان به ارتقا و بهبود بسیاری از شاخص‌ها در ابعاد حمل و نقل، تردد، احساس امنیت و آرامش مرزی پاسخ مثبت دادند و تنها در بعد معیشتی و اقتصادی از وضعیت ایجادشده با انسداد مرزها نارضایتی کامل داشتند؛ بنابراین می‌توان استدلال کرد که وضعیت اقتصادی و معیشتی نقش مهمی در نارضایتی روستاییان از وضع موجود با انسداد مرزها دارد.

جدول ۱۰ نتایج سنجش میزان رضایت کلی مردم محلی از انسداد مرز

نتیجه	میانگین	درجه آزادی	معنی داری	ارزش خی دو	تعداد	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	ابعاد
تأیید فقدان رضایت کلی	۲/۵۳	۴	۰/۰۰۰	۸۱/۳۴	۲۶۰	۵۸	۱۰۲	۲۵	۵۴	۲۱	رضایت کلی از انسداد مرز

جهت دریافتن این مطلب که کدام بعد دارای قابلیت پیش‌بینی فقدان رضایت ساکنان محلی از اقدام به بسته‌شدن و انسداد مرز را دارد، همچنین از آزمون رگرسیون هم‌زمان چندگانه بهره‌گرفته شد. براساس جدول ۱۱ و با توجه به کم‌تر بودن سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده از آلفای ۰/۰۵، تنها بعد معیشتی دارای ارتباط معنی‌داری با فقدان رضایت روستاییان است. با مقدار مطلوب آمار، t برابر با ۹/۹ مؤثرترین بعد در پیش‌بینی و تغییرات رضایت روستاییان از وضع موجود منطقه با انسداد مرزهاست، و این امر نشان از اهمیت غیرقابل انکار بعد اقتصاد و معیشت در فقدان رضایت روستاییان از وضع کنونی منطقه به دنبال انسداد مرزها دارد.

جدول ۱۱ نتایج آزمون رگرسیون تأثیر ابعاد مورد سنجش در رضایت مردم محلی از انسداد مرزها

معنی داری	t	ضریب استاندارد		ضریب غیراستاندارد	
		بتا	B	انحراف استاندارد	
۰/۰۰۰	-۳/۹۰۰		-۰/۶۱۸	۰/۱۵۸	ضریب ثابت
۰/۰۰۲	۹/۹۶۲	۰/۵۸۷	۰/۵۳۳	۰/۰۵۳	معیشت
۰/۰۵۷	۱/۹۱۴	۰/۱۱۷	۰/۱۰۴	۰/۰۵۷	آرامش مرزی
۰/۱۳۰	۱/۵۳۳	۰/۰۷۷	۰/۰۶۸	۰/۴۴	احساس امنیت
۰/۳۲۴	۰/۹۹۸	۰/۰۷۲	۰/۰۸۵	۰/۰۸۶	تردد، حمل و نقل
متغیر وابسته: میزان رضایت از انسداد مرز					

در گروه مسئولین وضعیت به‌گونه‌ای دیگر است که تجزیه و تحلیل پاسخ‌های مسئولین با آزمون کای‌دو در جدول ۱۲ نشان می‌دهد که مسئولین با میانگین محاسبه‌شده برابر ۳/۷۶ در سطح معنی داری ۰/۰۵ اعتقاد به رضایت از انسداد مرز و وضعیت کنونی منطقه دارند. براساس جدول ۱۳ نتایج رگرسیون چندگانه هم‌زمان سطح معنی داری به‌دست آمده، برای بعد معیشت و اقتصاد روستاییان بیشتر از سطح آلفای ۰/۰۵ است؛ بنابراین رابطه این بعد با رضایت مسئولین معنی دار نبوده و تأثیری در رضایت آن‌ها از وضع موجود به دنبال انسداد مرزها ندارد. در این بین سه بعد، تردد و حمل و نقل، آرامش مرزی، امنیت رابطه معنی داری با رضایت مسئولین از وضع موجود این منطقه مرزی دارند. در میان این ابعاد نیز آرامش مرزی دارای بیشترین بتاست. مهم‌ترین بعدی که می‌تواند رضایت مسئولین را از وضع موجود منطقه با انسداد مرزها پیش‌بینی کند و در تغییرات آن موثرتر باشد، بعد آرامش مرزی است؛ بنابراین می‌توان دریافت که نگاه مدیریت مرزی منطقه نظامی و امنیتی است.

جدول ۱۲ نتایج سنجش میزان رضایت کلی مسئولین از انسداد مرز

بعد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	تعداد	ارزش کمی دو	معنی داری	درجه آزادی	میانگین	تایید رضایت کلی
رضایت کلی از انسداد مرز	۸	۱۱	۸	۲	۱	۳۰	۳۳ ۱۲	۰/۱۵ ۰	۴	۳/۷۶	تأیید رضایت کلی

جدول ۱۳ نتایج آزمون رگرسیون تأثیر ابعاد مورد سنجش در رضایت مسئولین از انسداد مرزها

معنی داری	t	ضریب استاندارد	ضریب غیراستاندارد		
		بتا	B	انحراف استاندارد	
۰/۰۰۷	۲/۹۳۵		۰/۶۰۲	۰/۲۰۵	ضریب ثابت
۰/۰۴۸	۲/۰۶۶	۰/۲۳۳	۰/۲۲۹	۰/۱۱۱	امنیت
۰/۳۹۱	-۰/۸۷۲	-۰/۱۲۰	-۰/۱۰۱	۰/۱۱۶	معیشت
۰/۰۰۰	۴/۱۷۵	۰/۴۶۲	۰/۳۴۹	۰/۰۹۵	آرامش مرزی
۰/۰۰۸	۲/۸۶۸	۰/۴۴۳	۰/۴۲۰	۰/۱۴۶	تردد و حمل و نقل

متغییر وابسته: میزان رضایت از انسداد مرز

۵- نتیجه‌گیری

امروزه از مفهوم امنیت پایدار مناطق مرزی بسیار سخن به میان می‌آید. امنیت پایدار ناظر بر مفهومی است که در پرتو آن تمام عوامل سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی ناظر و در کنار هم نگریسته شوند و در وضع مطلوبی باشند. سیر تحولات مفهوم امنیت مرزها از انکا بر تنها یک بعد به سوی تأکید بر ابعاد ترکیبی تغییر یافته و در این راستا نیز امروزه برخلاف گذشته که بیشتر مطالعات بر ساختارهای فیزیکی مرزها و امنیت عینی مناطق مرزی بود، اکنون بر شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تحولات مناطق مرزی معطوف شده و از مرز نه به‌عنوان یک مانع و خط جداکننده صرف، بلکه به‌عنوان سازه‌ای با تأثیرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی یاد می‌شود که هر گونه تغییر و تحول در آن می‌تواند برهم‌زننده و یا تأمین‌کننده امنیت پایدار مناطق مرزی باشد. در پژوهش حاضر اقدام به بررسی و شناسایی تأثیرات اقدامات انجام شده در راستای انسداد مرزهای شهرستان مریوان با کشور عراق بر امنیت پایدار در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی روستاهای دهستان مرزی خاوومیرآباد شهرستان مریوان، از دیدگاه دو گروه مسئولین و مردم محلی شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در هر دو گروه مردم محلی و مسئولین پاسخ‌دهندگان معتقدند که با اقداماتی که در راستای کنترل مرز صورت گرفته شاخص‌های احساس امنیت مانند نتایج پژوهش‌های سعادت (۱۳۹۰)، قاسمی و صفی‌پور (۱۳۹۲) و ایساکسون (۲۰۱۲) بهبود یافته است. میانگین به‌دست‌آمده برابر با ۲/۳۲، در پاسخ‌های

گروه مردم محلی نشان می‌دهد که وضعیت معیشتی آن‌ها با انسداد مرز برخلاف نتیجه پژوهش‌های سعادت‌تی (۱۳۹۰) بهبود نیافته همچنین کیفیت معیشت آن‌ها نیز کاهش یافته است. تنها در میان شاخصه‌های این بعد دسترسی به کالای مورد نیاز با میانگین $3/02$ دارای وضعیت رضایت‌بخشی است، که این امر هم به دلیل تأسیس بازارچه‌های مرزی و بهبود وضعیت کالبدی روستاها با اجرای برخی طرح‌های هادی روستایی است. در این بعد شاخص رفع فقر و محرومیت با میانگین $1/90$ دارای بیشترین نارضایتی و کمترین میانگین در میان شاخصه‌های بعد معیشت روستاییان است. این امر نشان می‌دهد که اقداماتی هم‌چون تأسیس بازارچه‌های مرزی یا تبدیل روستاهای منطقه به شهر و حتی انجام برخی طرح‌های هادی روستایی نیز نتوانسته است به رفع فقر و محرومیت روستاها با انسداد مرزها کمک کند از سویی دیگر بنا به نظر روستاییان در گذشته و با انجام قاچاق کالا درآمد بسیار خوبی داشتند و کیفیت زندگی آن‌ها مشابه با نتایج پژوهش سلطانی (۱۳۹۱) بود، ولی اکنون با حذف قاچاق، کنترل مرزها و فقدان راه‌کارهای جایگزین مطلوب کاهش یافته است. پاسخ‌های مسئولین در این بعد با میانگین برابر با $3/02$ نشان می‌دهد که مسئولین انسداد مرزها را موجب ارتقای سطح معیشت روستاییان می‌دانند. دلیل اصلی این امر در اقدامات مثبتی مانند تأسیس بازارچه‌های مرزی و اجرای طرح‌های هادی است که البته مسئولین باید به کیفیت اثرگذاری آن‌ها نیز دقت داشته باشند، که این کیفیت از دیدگاه مردم محلی مطلوب ارزیابی نشده است. در بعد تردد و حمل و نقل هر دو گروه مردم محلی و مسئولین به ترتیب با میانگین‌های مجموع برابر با $3/81$ و $3/96$ بهبود وضعیت تردد و حمل و نقل به دنبال انسداد مرزها را تأیید می‌کنند. در مصاحبه روستاییان و مسئولین بیان داشتند که در گذشته عبور از مرز و رفتن به کشور همسایه بسیار به سختی انجام می‌گرفت، اما هم‌اکنون این امر از مبادی مجاز و با روندی قانونی و با تدارک ساختارهای حمل و نقل مطلوب (جاده و خودروهای مسافربری) انجام می‌گیرد. این امر موجب شده تا مانند گذشته عبورهای غیرقانونی و خطرناک با تلفات جانی و مالی بسیاری دیگر اثری نباشد. بعد دیگر آرامش مرزی بود. میانگین‌های مجموع محاسبه‌شده برای پاسخ‌های مردم محلی برابر $3/64$ و مسئولین $4/13$ مانند نتایج پژوهش وبر^۱ (۲۰۱۲) نشان از بهبود آرامش مرز به دنبال کنترل بیشتر آن دارد. پاسخ‌گویان

اظهار داشتند که در دوره پیشین به دلیل مشخص نبودن دقیق خطوط مرزی، قاچاق گسترده کالا و فقدان قوانین مدون، درگیری و تلفات بسیاری از لحاظ جانی و مالی در امتداد خطوط مرزی به وقوع می‌پیوست، همچنین رابطه‌ای پایدار و قانونی میان مرزبان‌های دو سوی مرز وجود نداشت که هم‌اکنون این همکاری‌ها به آسانی انجام می‌شود. این امر زمینه‌ساز گشایش بسیاری از معضلاتی است که در گذشته ناآرامی‌های بسیاری ایجاد می‌کرد. نکته قابل تأمل در این بعد شاخص مهاجرت روستاییان است که پاسخ‌گویان روستایی با میانگین $2/41$ به افزایش مهاجرت‌های روستاییان از منطقه با انسداد مرزها پاسخ گفته‌اند، که این امر را می‌توان بازتاب ناتوانی در پویایی و تنوع بخشیدن به اقتصاد منطقه به همراه حذف قاچاق کالا به‌عنوان فعالیت اصلی روستاییان دانست. در مجموع نیز میانگین به‌دست‌آمده برابر با $2/53$ برای پاسخ‌های گروه مردم محلی در سطح معنی‌داری $0/05$ و در آزمون خی‌دو نشان از فقدان رضایت آن‌ها از انسداد مرزها دارد. با توجه به این‌که در بیشتر شاخص‌ها روستاییان از اقدامات انجام‌شده رضایت داشتند. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد که وضعیت نامطلوب معیشت روستاییان با بتای $0/587$ مهم‌ترین بعد در شکل‌گیری و پیش‌بینی فقدان رضایت آن‌هاست. این نتیجه به دلیل اهمیت معیشت و اقتصاد در روستاهای شکننده مرزی و همچنین رنج ایشان به جهت در حاشیه‌بودن قابل تبیین است. در مقابل میانگین محاسبه‌شده برابر $3/76$ در سطح معنی‌داری $0/05$ در آزمون خی‌دو نشان از رضایت مسئولین از کنترل و انسداد مرز دارد. آزمون رگرسیون چندمتغیره نشان داد که بعد معیشت روستاییان، فاقد معنی‌داری بوده و در مقابل بعد آرامش مرزی با بتای مناسب $0/462$ بیشترین نقش را در پیش‌بینی رضایت مسئولین دارد تا بتوان اشاره کرد که دید مدیریت مرزهای منطقه بیشتر امنیتی و انتظامی است و پارادایم تهدیدمحور بودن مرز پذیرفته شده است. با توجه به ضرورت انسداد و کنترل مرزهای منطقه پیشنهادی زیر می‌تواند به رفع کاستی‌ها و ضعف‌های در پی انسداد مرزهای منطقه، همچنین ضعف اصلی وضعیت معیشتی و اقتصادی روستاییان کمک کند و زمینه‌ساز دستیابی به امنیت پایدار منطقه شود.

- حرکت به سوی رویکرد تلفیقی در مدیریت مرزهای منطقه، که علاوه بر کنترل تهدیدات مرزی به‌واسطه ناآرامی‌هایی که در کشور عراق وجود دارد بتوان از پتانسیل‌های تجاری فراوان با اقلیم کردستان عراق در راستای پویایی، تنوع‌بخشی به اقتصاد روستاییان مرزی و در نتیجه بهبود معیشت روستاییان بهره کافی برد. فراهم‌سازی بسترهای تبدیل‌شدن منطقه به منطقه آزاد تجاری،

شناسایی و سرمایه‌گذاری بر پتانسیل‌های دیگر منطقه از جمله گردشگری و کشاورزی نیز می‌تواند به پویایی، تنوع اقتصادی و درنهایت افزایش کیفیت معیشت روستاییان کمک کند و خلا حذف قاچاق کالا به‌واسطه انسداد مرزهای منطقه به‌عنوان عمده فعالیت معیشتی روستاییان را جبران کند.

- تأسیس بازارچه‌های مرزی و گمرک در بخش انسداد مرزها گام مطلوبی است، اما مهم‌تر از آن مدیریت مطلوب‌تر بازارچه‌های مرزی منطقه است به‌گونه‌ای که با اتخاذ تصمیمات حمایتی مانند سهمیه ورود کالا، اعطای وام‌های کم‌بهره و بلند مدت، آموزش روستاییان در زمینه تجارت و تشکیل تعاونی‌های تجاری روستایی، سود و منفعت اصلی بازارچه به‌جای شهرنشینان به روستاییان منطقه اختصاص یابد و به این ترتیب گامی مهم در راستای بهبود معیشت روستاییان برداشت.

- به‌سازی درون بازارچه و بهبود راه‌های مواصلاتی به بازارچه‌های مرزی و همچنین مکان‌یابی صحیح آن‌ها به‌گونه‌ای که منافع آن به‌صورت برابر در میان روستاهای منطقه پخش شود.

- کنترل مرز با بهره‌گیری از وسایل الکترونیکی و اپتیکی به‌جای محدثات فیزیکی بسیاری که کارایی کمتر و هم هزینه‌های بیشتری از نظر مالی و روانی برجای می‌گذارند.

۶- منابع

- حافظ‌نیا، محمدرضا، *جغرافیای سیاسی ایران*، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۸۲.
- خالقی، موسی، «شهرهای مرزی، مسائل امنیتی و انتظامی، بررسی کارکرد اقتصادی مرز استان خراسان رضوی با افغانستان و تأثیر آن بر امنیت مرزی استان»، *همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان*، صص ۶۰-۸۵، ۱۳۹۱.
- خلیلی، محسن، «مفهوم قلمرو در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: مرز جغرافیایی/ بی‌مرزی عقیدتی»، *فصل‌نامه راهبرد، سال بیستم، شماره ۵۸، صص ۴۵-۷، ۱۳۸۹*.
- دارائی، مرضیه، «نقش عوامل اقتصادی در ایجاد امنیت پایدار مناطق مرزی، با تأکید بر استان سیستان و بلوچستان»، *همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان*، صص ۵۸۷-۵۷۴، ۱۳۹۱.

- رفیعیان، مجتبی، «رابطه تحول کارکرد مرز با وضعیت پیرامونی شهرهای مرزی بانه و سقز»، فصل‌نامه علمی پژوهشی مطالعات شهری، ش ۹، صص ۵۹-۴۵، ۱۳۹۳.
- زمانی، غلام‌رضا، «نگاه بومی به ابعاد مختلف امنیت، راه‌گشای امنیت پایدار مرزهای ایران»، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، صص ۱۱۵۴-۱۱۳۴، ۱۳۹۱.
- سالازایی، امیرحمزه، «تأثیر پدافند غیرعامل بر امنیت مرزی»، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، صص ۱۱۹۸-۱۱۷۸، ۱۳۹۱.
- سعادت، حسن، «بررسی نقش و کارکرد کنترل مرز استان خراسان رضوی با افغانستان و تأثیر آن بر امنیت استان»، فصل‌نامه ژئوپلیتیک، سال هشتم، ش ۳، صص ۱۸۱-۱۵۴، ۱۳۹۱.
- قاسمی، محمد و محسن صفی‌پور، «بررسی اقدامات انسداد مرزی استان سیستان و بلوچستان بر امنیت استان از دیدگاه صاحب نظران»، پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی، سال اول، ش ۴، صص ۱۲۸-۱۰۵، ۱۳۹۲.
- سلطانی، ناصر، «پیامدهای طرح انسداد مرز بر مرزهای استان آذربایجان غربی»، پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی، سال اول، ش ۱، صص ۷۹-۵۸، ۱۳۹۱.
- کاویانی‌راد، مراد، «پردازش مفهوم قلمرو از دیدگاه جغرافیای سیاسی»، فصل‌نامه مدرس علوم انسانی، دوره هفدهم، ش ۴، صص ۵۶-۴۴، ۱۳۹۲.
- مرادی، ناهید، «شهرهای مرزی و مسائل امنیتی و انتظامی آن‌ها»، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، صص ۱۹۵۴-۱۹۲۲، ۱۳۹۱.
- معصومی، رویا، «نقش انسداد مرزی در قاچاق کالا»، دو ماه‌نامه پژوهشی تحلیلی اقتصاد پنهان، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ش ۱۰، صص ۴۲-۳۱، ۱۳۸۸.

- Agnew, J., "Borders on the Mind: Re-framing Border Thinking", *Department of Geography, UCLA, USA, Ethics & Global Politics*, 2005.
- Ahmadypour, Z., "The Role of Border Markets in Regional Security Case study: Bashmagh Border Market in Marivan, Iran", *Geopolitics Quarterly*, Vol. 8, No. 4, pp. 72-92, 2013.
- Chen, X., "Beyond the Reach of Globalization: China's Border Regions and Cities in Transition", *Globalization and the Chinese City*, edited by Fulong Wu, pp. 21-46, *London: Routledge*. 2006.
- Daraee, M., "The Role of Economic Factors in Creating Sustainable Security of Borderline Areas (with Emphasis on Sistan and Baluchistan Province)", *National Conference of Towns Border and Security, Challenges and Approaches, the University of Sistan and Baluchestan*, pp. 587-574, 2011. [in Persian].
- Department of Border Management India., *Border Management*, chapter III, 2013.
- FGDC, "*Geographic Information Framework Data Geography*", Master's Thesis, 2008.
- Hafeznia, M. R., "Political Geography of Iran". *SAMT Publication*, first edition, 2003. [in Persian].
- Isacson, A., "Beyond the Border Buildup Security and Migrants long the U.S.-Mexico Border", *www.wola.org*, 2012.
- Kaviani Rad, M., "The Processing Concept of Territory from the Perspective of Political Geography", *Journal of Humanities Lecturer*, Vol. XVII, No. 4, pp. 56-44, 2013. [in Persian].
- Khaleghi, M., "Borderline Towns, Security and Police Issues, the Evaluation of Economic Performance of the Border of Khorasan Razavi Province with Afghanistan and its Effect on the Province's Border Security", *National Conference on Security and Borderline Towns, Challenges and Approaches, University of Sistan and Baluchestan*, pp. 60-85, 2011. [in Persian].
- Khalili, M., "The Concept of Territory in the Constitution of the Islamic Republic of Iran: the Geographic Border/ no Border Ideological", *Journal of Strategy*, year 20, No. 58, pp. 45-7, 2010.

- Kladio, P., "The Czech-Polish and Austrian-Slovenian Borderlands –Similarities and Differences in the Development and Typology of Regions". *Moravian Geographical Reports*, Vol. 20, No. 3, pp. 48-63. 2012.
- Laine, J., "Perceptions toward the Opening of the Finnish Russian Border – Border as a Barrier among Actors Involved". *University of Joensuu*, 2006.
- Lohmann, P., "International Boundary Making – Three Case Studies", *Journal of the Institution of Civil Engineering Surveyors*, 2010.
- Masoumi, R., "The Role of Borderline's Obstruction on Smuggling", *Bimonthly of Research on Hidden Economy Analytics, Center for Combating Smuggling*, No. 10, pp. 31-42, 2009. [in Persian].
- Moraczewska, A., "The Changing Interpretation of Border Functions in International Relations". *Revista română de geografie politică*, year XII, No. 2, pp. 329-359, 2010.
- Moradi, N., "Borderline Cities and Their Security and Disciplinary Issues", *National Conference on Borders and Security, Challenges and Approaches, Universities of Sistan and Baluchestan*, pp. 1954-1922, 2011. [in Persian].
- Newman, D., "A Companion to Political Geography". Edited by John Agnew, Katharyne Mitchell and Gerard Toal Malden, MA: Blackwell Standard, Part 5, *Governmental Unit and Other Geographic Area Boundaries*, 2003.
- Van Houtum, H., "The Development of Cross Border Economic Relations: A Theoretical and Empirical Study of the Influence of the State Border on the Development of Cross-Border Economic Relations between Firms in Border Regions of the Netherlands and Belgium". 256 p, *Center, Tilburg*, 1998.
- Weber, E., "Boundaries with Issues Soft Border Management as a Solution?", *library.fes.de*, 2012.
- Qasemi, M. & M. Safiepour, "The Study of Border's Obstruction in Sistan and Baluchestan's Security From the Experts' Viewpoint", *Journal of Disciplinary Geography*, first year, issue 4, pp. 128-105, 2012. [in Persian].
- Rafieian, M., "The Relationship of Transformation of the Function of Border with the Surrounding Situation of the Borderline Cities of Baneh and Saqez", *Journal of*

Urban Studies, No. IX, pp. 59-45, 2014. [in Persian].

- Saadati, H., "Investigating the Role and Function of Razavi Khorasan Province's the Border Control with Afghanistan and its Implications for the Security of the Province", *Journal of Geopolitics*, Issue 3, pp. 181-154, 2011. [in Persian].
- Salazae, A. H., "The Effects of Passive Defense on Border Security", *National Conference on Security and Border Towns, Challenges and Approaches, Universities of Sistan and Baluchestan*, pp. 1198-1178, 2011. [in Persian].
- Soltani, N., "The Implications of Border Closure Project on the Borders of West Azarbaijan Province", *Journal of Disciplinary Geography*, first year, issue 1, pp. 58-79, 2011. [in Persian].
- Zamani, G., "Indigenous Approach to Different Aspects of Security, Key Factor for Sustainable Security Borders of Iran", *National Conference on Security and Border Towns, Challenges and Approaches, University of Sistan and Baluchestan*, pp. 1154-1134, 2011. [in Persian].

